

— JAN HENDL —

ÚVOD

do

KVALITATIVNÍHO

VÝZKUMU

NAKLADATELSTVÍ
UNIVERZITY KARLOVY

Uvádíme některá doporučení pro výběr v kvalitativním výzkumu

1. Jestliže zvolíme určitou osobu pro rozhovor nebo k pozorování, pak se musíme zeptat: Proč ji volíme? Jaké jsou implikace této volby pro další výběr jiné osoby? (místo osoby si lze představit místo, instituci, atd.)
2. Vybíráme lidi, situace, procesy. Je nutné propojit tyto předměty zkoumání s výzkumnou otázkou. První volba nemusí být správná a výzkumník musí být připraven ke změně a revizi.
3. Nikdy nezískáme tolik informací, kolik potřebujeme. Základní strategií je volit takové případy, které pokryjí požadované minimum.

PATTON (1990, 169) popisuje proces výběru pro evaluativní kvalitativní výzkum a příslušné postupy shrnuje pod pojem cílený nebo účelový výběr. Vyslovuje pro něho několik doporučení, které stručně uvedeme:

- Doporučuje hledat extrémní a negativní případy: při hodnocení školní reformy se vybírají zvláště dobré nebo naopak nepodařené případy. Výzkumník se k problému přibližuje z jeho krajů.
- Také je vhodné zkoumat typické případy, ve kterých je poměr úspěchu nebo neúspěchu v jednotlivých etapách reformy typický pro většinu případů. Problém se studuje z jeho centra.
- Je vhodné, aby výběr se vyznačoval maximální variabilitou vzhledem k jednotlivým možným ovlivňujícím faktorům. Toto doporučení se odvozuje od standardních plánů sběru dat regresní analýze.
- Výběr lze doplnit případy podle rozlišené intenzity, některých procesů nebo vlastností.
- Výběr kritických případů je zaměřen na ty, které se podle názoru expertů vyznačují zvláštní zřetelností zkoumaných vztahů.
- Vybírají se politicky důležité nebo citlivé případy.
- Za určitých okolností se vybere případ, který má tu vlastnost, že je dobře přístupný. Tím se minimalizují náklady. Někdy nemáme ani k jinému případu přístup.

Tabulkou 4 dokumentujeme rozdíl mezi statistickým a teoreticky zdůvodněným výběrem.

NÁVRH VÝZKUMNÉHO PROJEKTU

Zamýšlený výzkum je obvykle nutné před někým obhájit, dříve než se začne s jeho uskutečňováním. Například student potřebuje, aby plán práce schválil pedagog, který má na starost studentův rozvoj. Proto se vypracovává návrh projektu, jehož obsah se mění, podle toho jak se upřesňuje plán výzkumu.

Návrh projektu má přesvědčit, že se bude jednat o užitečný a smysluplný výzkum a že výzkumník je odpovídajícím způsobem kvalifikován pro organizování a provedení výzkumu.

Návrh projektu se obvykle strukturuje do několika částí. Má obsahovat:

- a) Jasně a stručně shrnutí, toho co se bude dělat a jaké jsou cíle projektu.
- b) Hlavní část návrhu projektu by měla uvést základní motivaci projektu, teoretické zakotvení a definice výzkumných otázek včetně přehledu relevantní odborné literatury.
- c) Následuje popis plánu výzkumu, v kterém se popíší použité metody a možnosti změn, jak se budou sbírat data, jak se budou data zpracovávat a analyzovat.
- d) Často je nutné uvést rozvahu o proveditelnosti projektu, zejména z hlediska finančního zabezpečení.
- e) V mnoha případech se v návrhu projektu podává řešení etických otázek, které pravděpodobně vyvstanou v jeho průběhu.

Při psaní návrhu kvalitativního výzkumu narážíme na potíž, která vyplývá ze samotné definice kvalitativního výzkumu. Vždy se totiž předpokládá, že plán kvalitativního výzkumu se v jistém smyslu vyvíjí po celou dobu jeho trvání.

LOCKE et al (1993, 116) považují za hlavní se v návrhu kvalitativního výzkumu věnovat těmto aspektům:

1. Rozvinutí určitého způsobu vyjadřování a množiny pojmů při popisu kvalitativního problému.
2. Identifikace vhodných zdrojů dat a příslušných metod.
3. Určení hranic výzkumu (co je uvnitř a co je mimo).
4. Určení strategií pro zajištění hodnověrnosti dat.
5. Určení postupu, kterým se zaručí, že ostatní budou schopni poznat s náležitou přesností, jak celý výzkum proběhl.
6. Určení procedur pro obhospodařování dat, jejich redukci a zobrazení.
7. Určení prvních kroků analýzy.
8. Předložení plánu pro zajištění přístupu do terénu nebo k informantům.

Ve své knížce autoři na 30 stránkách rozebírají podrobně návrh jednoho kvalitativního výzkumu a ukazují a komentují chyby, kterých se výzkumník dopustil.

Představíme příklad podrobného strukturovaného souboru otázek, které je možné klást při posuzování návrhu kvalitativně zaměřeného výzkumného projektu. Návrh projektu slouží jako závazný podklad pro zodpovězení těchto otázek.

HODNOCENÍ NÁVRHU KVALITATIVNÍHO VÝZKUMU (COBB 1987)

1. **Kvalifikace**
  - a) Prokazuje výzkumník, že porozuměl kvalitativnímu paradigmatu a navrženým kvalitativním metodám?
  - b) Jsou citovány vhodné práce?
2. **Výzkumné otázky**
  - a) Jsou výzkumné otázky jasně formulovány a zakotveny?
  - b) Klade se jedna hlavní otázka nebo je jich více?
  - c) Je možné zodpovědět položené otázky v daném časovém intervalu a výzkumném kontextu?
  - d) Zohledňují otázky otevřený charakter kvalitativního výzkumu.
3. **Účel**
  - a) Je účelem výzkumu objevování, popis, nalezení teorie, ilustrace nebo nalezení senzibilizujících problémů?
  - b) Je jasně určen?
4. **Přehled literatury**
  - a) Bylo použito při zakotvení navržené kvalitativní metody nebo návrhu konceptuálního rámce výzkumu odkazů na vhodnou literaturu?
  - b) Jestliže ano, je přehled podán srozumitelně?
  - c) Jsou určeny hlavní koncepty a vymežily se dostatečně?
  - d) Je počáteční rámec vhodný? Je vhodně popsán?
5. **Kontext**
  - a) Je popsán dostatečně kontext studie?
  - b) Je uveden plán pro získání přístupu do terénu?
  - c) Je pochopen správně vztah mezi výzkumníkem a subjektem?
  - d) Je zřejmé, že výzkumník je "výzkumným prostředkem"?
6. **Výběr jednotek zkoumání**
  - a) Je pochopen zvláštní charakter výběru v kvalitativním výzkumu?
  - b) Jsou popsány charakteristiky potřebného výběru?
7. **Sběr dat**
  - a) Přesvědčil výzkumník o svých znalostech obecných výzkumných strategií, jako participativní pozorování, dotazování, tvorba poznámek, provádění průběžné analýzy?
  - b) Jsou zvolené strategie vhodné pro položenou otázku a typ výzkumu?

8. **Zpracování dat, plán analýzy**
  - a) Navrhuje výzkumník plán uchování dat a jejich zpracování?
  - b) Jsou zvolené strategie vhodné pro účel studie, výzkumnou otázku a typ studie?
  - c) Použije se také kvantitativní výzkum (například testy)?
  - d) Prokazuje výzkumník znalost těchto metod?
  - e) Zohledňuje výzkumník z hlediska kvalitativního paradigmatu problémy validity (potvrditelnosti), spolehlivosti (věrohodnosti) a zobecnitelnosti (přenositelnosti)?
9. **Subjekty výzkumu**
  - a) Prokazuje výzkumník pochopení pro ochranu soukromí subjektů?
  - b) Pokud se bude požadovat písemný souhlas, je uveden jeho vzor?
10. **Budou výsledky přínosem pro řešení otázek kinantropologie, rekreologie, fyzioterapie?**
  - a) Pro vytváření teorie?
  - b) Pro praxi?
  - c) Pro co jiného?